

УДК 551.46:378(477)-027.231

Ель Хадрі Ю., здобувач третього
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Берлінський М. А., д. геогр. н., професор,

Сліже М. О., к. геогр. н.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна)

magribinets@ukr.net,

nberlinsky@ukr.net,

m.o.slizhe@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ОКЕАНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Питання вищої освіти в галузі океанології сьогодні займає особливе місце у світлі зростаючого інтересу до науки про океан, а також усвідомлення цінності сталого використання морських ресурсів і збереження здоров'я морських і прибережних екосистем. У роботі розглянуто поточний стан та подальші перспективи навчання за професією «океанолог» в Україні.

Ключові слова: океанологія, вища освіта, науки про Землю.

Abstract. The issue of higher education in the field of oceanology today is of particular importance in light of the growing interest in ocean science, as well as the awareness of the value of sustainable use of marine resources and preservation the health of marine and coastal ecosystems. The paper examines the current state and further prospects of training specialists in the profession of oceanologist in Ukraine.

Keywords: oceanology, higher education, Earth sciences.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Сьогодні до пріоритетних національних інтересів на морі, які зазначені у «Морській доктрині України на період до 2035 року» [1], належать задоволення потреб суспільства, економіки і держави у використанні ресурсів моря, посилення позиції України серед провідних морських держав. Серед шляхів для забезпечення національних інтересів та безпеки України зазначено провадження морегосподарської діяльності (в тому числі) з проведення морських наукових досліджень, а також з підготовки та перепідготовки науковців та інших фахівців, зайнятих морською діяльністю.

Крім того, на 72-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у зведеній резолюції щодо Світового океану і морського права постановили: проголосити 10-річний період, який розпочинається 1 січня 2021 року, Десятиліттям Організації

Об'єднаних Націй, присвяченого науці про океан в інтересах сталого розвитку, яке буде проводитися в рамках існуючих структур і наявних ресурсів.

Також, Міжурядова океанографічна комісія ЮНЕСКО [2] підготувала план проведення цього Десятиліття (2021-2030 роки) в консультаціях з державами-членами, спеціалізованими установами, фондами, програмами та органами ООН, а також іншими міжурядовими організаціями, неурядовими організаціями та відповідними зацікавленими сторонами. Відповідними постановами Кабінету Міністрів України встановлено, що Міністерство освіти і науки України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за виконання зобов'язань, які випливають із членства України в Міжурядовій океанографічній комісії ЮНЕСКО.

Головним мотивом проголошення Десятиліття є сприяння зусиллям, спрямованим на те, щоб повернути назад процес погіршення стану Світового океану і створити сприятливі умови для сталого освоєння океанів, морів і прибережних районів.

В межах реалізації Україною заходів підготовчого етапу міжнародного Десятиліття Світового океану постановою Президії НАН України в лютому 2019 року було створено Раду з досліджень Світового океану НАН України та було розроблено проект Концепції цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Комплексні дослідження Азово-Чорноморського басейну, інших районів Світового океану» на період 2021-2026 років [3].

Такі запити в галузі науки про океан свідчать, що підготовка фахівців-океанологів є дуже актуальною та необхідною в сучасних умовах.

Метою дослідження є визначення поточного стану та перспектив розвитку освіти в галузі океанології в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні в Україні підготовка океанологів відбувається в ОНУ імені І. І. Мечникова на кафедрі океанології та морського природокористування за освітньо-професійною програмою «Океанологія та гідрографія» на рівні вищої освіти магістр. У 2023-2024 навчальному році за програмою проходило навчання 12 осіб. Дана освітня програма була розроблена у 2020 році в результаті об'єднання програм «Океанологія» та «Гідрографія», за якими велася підготовка магістрів з 2001 року. Причиною об'єднання стало скорочення у останні роки контингенту бажаючих здобути вищу освіту. Так, перед початком війни в Україні вже зазначалося зниження попиту на здобуття магістерського ступеня. У 2018 році до вищих навчальних закладів України для отримання освіти в магістратуру було зараховано 244,3 тис. чол., у 2019 році – 200,6 тис. чол., у 2020 році – 166,5 тис. чол., тобто спостерігалася негативна динаміка. У 2019 році

здійснювали роботу 281 заклад вищої освіти різних форм власності, які випустили 333,6 тис. осіб бакалаврів та магістрів.

Метою освітньої програми «Океанологія та гідрографія» є забезпечення фундаментальної теоретичної та практичної підготовки висококваліфікованих кадрів, які набули глибоких комплексних знань для виконання професійних завдань і обов'язків науково-дослідного та інноваційного характеру в галузі океанології та гідрографії.

Необхідно додати, що дана освітня програма є унікальною та єдиною в Україні. Програма орієнтована на науки гідрометеорологічного циклу, що вивчають будову, склад та властивості гідросфери, а також процесів та явищ з метою оцінки їх впливу на суспільство та економічну діяльність країни. Освітня програма передбачає можливість подальшої підготовки фахівців для Всесвітньої метеорологічної організації, для Міжнародної океанографічної комісії UNESCO, Міжнародних гідрографічних організацій та інших міжнародних проектів. Унікальність програми полягає в акценті при формуванні схеми ланцюжків дисциплін на використання сучасних методів та програмних продуктів, які нададуть майбутнім фахівцям уміння приймати найбільш раціональні природоорієнтовані рішення у сфері природокористування, Блакитної економіки та морегосподарської діяльності. Програма розроблена з урахуванням регіональних природних та господарських особливостей прибережних регіонів Чорного та Азовського морів, тобто з урахуванням потреб регіонального ринку праці, продиктованих особливостями гідрологічного та гідрографічного обслуговування галузей економіки та суспільства в умовах зміни клімату.

Очевидно, що розвиток промисловості відіграє важливу роль у забезпеченні зайнятості фахівців, які здобули освіту в галузі природничих наук, починаючи з бакалаврату і закінчуючи магістратурою та докторським ступенем. Проте, навіть у країнах, що лідирують у розвитку промислового виробництва, освітні програми бакалаврського рівня за спеціальністю «Океанологія» сьогодні є винятковою рідкістю. Дуже небагато закладів вищої освіти, які пропонують такі ступені, оскільки існує переконання, що неможливо стати повноцінним океанологом, маючи лише ступінь бакалавра, а подальше отримання докторського ступеня та успішне проведення дослідницької роботи в галузі океанології потребує глибоких знань з фундаментальних наук. Океанографія за своєю суттю є міждисциплінарною і має очолити зростаючий інтерес до міждисциплінарної освіти. У будь-якому разі основною метою освіти в галузі океанології має бути прагнення навчати студентів мови науки про океан; ознайомлення з науковими напрямками, націленими на знайомство з інструментами та методологіями дослідження, а також з концептуальними та практичними проблемами науки про океан; освоєння студентами навичок

критичного мислення, включаючи методи логічного, дедуктивного, індуктивного міркування, точності та достовірності; допомога студентам стати ефективними комунікаторами та переконати їх навчати інших; прищепити особисту любов до навчання, яке збережеться на все життя, щоб внутрішні наукові стандарти та неминуча цікавість стали основою їхнього життя.

Необхідно додати, що сьогодні на тлі зниження загальної кількості випускників середніх шкіл в Україні додатковою проблемою при підготовці студентів до дослідницької кар'єри в галузі океанології є зниження державного фінансування, зниження національного інтересу до науки та зменшення кількості студентів, зацікавлених у тому, щоб стати викладачами.

ВИСНОВКИ

Таким чином, сьогодні Україна має можливість готувати висококваліфіковані кадри в галузі океанології, які будуть здатні вирішувати поставлені перед ними завдання, здатні самостійно планувати та виконувати дослідження Світового океану із застосуванням сучасних методів та технічних засобів збирання, обробки та аналізу океанологічної та гідрографічної інформації. Однак зниження попиту на фахівців у цій галузі в Україні веде до зменшення фінансування для здобуття вищої освіти з даної спеціальності з боку держави, що в кінцевому підсумку призведе до зниження рівня підготовки та подальшої неконкурентоспроможності вітчизняних дослідників-океанологів на світовому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова КМУ «Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року» від 7.10.2009 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2025).
2. International (UN) Decade of Ocean Science for Sustainable Development. IOC Resolution XXIX-1. IOC Assembly, 29th, Paris, 2017. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372713> (дата звернення 19.02.2025).
3. Щипцов О.А. В Організації Об'єднаних Націй дали старт Десятиліттю наук про океан. *Океанографічний журнал: проблеми, методи та засоби досліджень Світового океану*. 2021. Вип. 3 (14). С. 4 – 11.